

Аналітичний огляд

2025

Взаємодія з військовими частинами та підтримка родин загиблих та зниклих безвісти військовослужбовців

Матеріал підготовлено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». Матеріал представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду «Відродження».

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Взаємодія родин загиблих і зниклих безвісти захисників з ВЧ, ТЦК та СП	5
Розділ 2. Проблеми комунікації та розшуку	9
Розділ 3. Підтримка родин загиблих і зниклих безвісти	14
Висновки та рекомендації	18
Використані джерела	21
Додатки	22

Скорочення

МОУ —	Міністерство оборони України;
ТЦК та СП —	територіальний центр комплектування та соціальної підтримки;
УПЛ —	Уповноважений з прав людини;
КШ —	Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими;
ГО —	громадська організація;
ОГД —	одноразова грошова допомога
ВЧ —	військова частина
ПС —	патронатна служба
НІБ —	Національне інформаційне бюро
ВПО —	внутрішньо переміщена особа
ГУНП —	Головне управління Національної поліції

ВСТУП

Після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну кількість загиблих та зниклих безвісті військовослужбовців зростає. За словами Артура Добросердова, Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, станом на початок лютого 2025 року триває розшук 62 948 осіб. Ця цифра включає військових та цивільних осіб. Наразі встановлено місце перебування та ідентифіковано тіла загиблих 10 291 особи.^[1]

Родини загиблих та зниклих безвісти захисників мають вирішити багато питань, з якими вони звертаються до державних органів. Найперші запити вони адресують військовим частинам, які мають повідомляти територіальний центр комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП) *(див. прим.[1])* про факти загибелі або зникнення безвісти військовослужбовців. А ті — родини. Крім того, родини взаємодіють із військовими частинами, ТЦК та СП щодо передачі особистих речей захисника, матеріалів службового розслідування, документів, необхідних для оформлення пільг та грошового забезпечення, на яке мають право родини загиблих та зниклих безвісти воїнів та інші.

Під час такої комунікації родини стикаються з низкою проблем. Серед них: неправильне оформлення документів, забюрократизована процедура для їх отримання, нестача інформації про обставини загибелі чи зникнення безвісти рідної людини, затримка виплат. Вирішення їх або затягування відбувається на тлі важкого психологічного стану родин, які потребують від працівників відомств спеціальних навичок у наданні кризової психологічної підтримки.

У цьому огляді описані питання, які виникають під час взаємодії родин із військовими частинами, проблеми, з якими вони стикаються, та підходи до їхнього вирішення.

Огляд підготовлений у період з січня по лютий 2025 року. Його метою є узагальнений опис відкритих даних соціологічних досліджень, публікацій у медіа щодо потреб родин у комунікації з державними відомствами, зокрема з військовими частинами, та фрагментів інтерв'ю про особистий досвід взаємодії представників родин та військових частин, ТЦК та СП.

Огляд відбувався у два етапи:

1. Кабінетне дослідження: аналіз звітів за результатами соціологічних досліджень, звітів громадських організацій, публікацій у медіа, які стосуються теми огляду.

2. Інтерв'ю: проведено 14 інтерв'ю, зокрема: з членами родин зниклих безвісти (5), з представниками громадських правозахисних організацій (3), з Уповноваженим з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин (1), з представником Центру розшуку осіб, зниклих за особливих обставин (1) — регіональний офіс), з офіцером департаменту військово-цивільного співробітництва у складі військової частини (1), з представниками Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими (2) — з центрального офісу та з регіону), з керівником територіального центру комплектування (1). Відбір інформантів відбувався через партнерські громадські правозахисні організації, асоціації родин зниклих безвісти.

Обмеження огляду: цей огляд не є науковим дослідженням, представлений матеріал описує досвід певної частки родин загиблих та зниклих безвісти, практики їхньої взаємодії з військовими частинами, ТЦК та СП.

Підготувала: Олена Копіна
07.02.2025

ВЗАЄМОДІЯ РОДИН ЗАГИБЛИХ І ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ЗАХИСНИКІВ З ВЧ, ТЦК ТА СП:

пошук, підтвердження статусу, оформлення
і передача сповіщення, причини затримки
гарантованих родинам виплат

Взаємодія родин загиблих і зниклих безвісти захисників з ВЧ, ТЦК та СП стосується:

- з'ясування долі близької людини у разі, коли з нею втрачається зв'язок;
- отримання офіційної інформації про загибель/зникнення безвісти рідної людини, зокрема обставин її загибелі, зникнення безвісти;
- організації поховання;
- отримання документів для оформлення одnorазової грошової допомоги, виплат, які належать військовослужбовцям, пільг, на які мають право родини загиблих, зниклих безвісти захисників.

Ключові проблеми, які виникають у родин під час взаємодії з ВЧ та ТЦК та СП на цьому етапі:

1. Запізнення зі сповіщенням родин про зникнення безвісти захисника чи захисниці або їхньої загибелі;
 2. Супутні питання, що виникають під час сповіщення родин про загибель захисника;
 3. Помилки в оформленні сповіщення;
 4. Затримки в отриманні родинами одnorазової грошової допомоги за загиблого військовослужбовця через неправильне оформлення документів, зволікання у передачі інформації;
 5. Встановлення статусу «зниклий безвісти» захиснику за наявності інформації про його загибель.
- Розглянемо кожну з них окремо.

1.1. Запізнення зі сповіщенням родин про загибель або зникнення безвісти захисника [13], [5]

Родини доволі часто дізнаються про загибель або зникнення безвісти своєї рідної людини раніше, ніж отримують сповіщення від ТЦК та СП. Звістки про трагедію надходять від свідків — побратимів, медиків, від іншої людини, яка знайшла тіло, іноді це може бути навіть російський солдат.

«Рідні зниклих безвісти дзвонять побратимам, а ті розповідають, де, на їх думку, лежать тіла, що ніхто їх не забирає. Родини ж шукають, у кого запитати, а військові можуть і не знати точно, надають суперечливу інформацію — хтось із них перебуває у шпиталі, хтось вже звільнився», — керівник територіального центру комплектування.

«Є затверджена процедура, що військова частина офіційним сповіщенням сповіщає ТЦК, а вже представник ТЦК особисто повідомляє родичів загиблого. На жаль, змушені констатувати, що часто саме військова частина порушує процедуру і телефонним дзвінком повідомляє родину. Були випадки, коли це відбулося до того, як тіло ідентифіковано. Побратими вже телефонували додому загиблого, говорили: військовослужбовець загинув, ми його опізнати не можемо, він рахується зниклим безвісти до отримання офіційних результатів ДНК», — офіцер департаменту військово-цивільного співробітництва у складі військової частини.

Для підтвердження факту загибелі або його спростування (у випадку, коли з'ясується, що свідки загибелі відсутні, захиснику надається статус зниклого безвісти) родини шукають побратимів і намагаються з'ясувати обставини того, що сталося. Зрештою отримують від них інформацію, яка не має статус офіційної. [3]

Іноді подання запитів про підтвердження факту загибелі до ТЦК та СП і до ВЧ можуть залишатись без відповіді, бо ця інформація не надійшла до ТЦК та СП через недбалість командира частини або його підлеглих, які відповідають за це.

«Проблеми виникають одразу: особа зникає, родина про це дізнається часто від третіх осіб, або ж вона

не виходить на зв'язок, рідні починають пошуки — пишуть побратимам, ті відповідають. Або ж військовослужбовці просять своїх друзів в разі зникнення повідомити родину», — представник громадського об'єднання родин зниклих безвісти.

«У нас була проблема зі сповіщеннями. Перші сповіщення, які видали всім рідним, їх видали на хлопців як загиблих. Але ж у нас більшість — зниклі безвісти. І лише за рік нам вдалося змінити сповіщення на ті, як мають бути», — представниця громадського об'єднання родин зниклих безвісти.

Зауважимо, що завдяки електронному документообігу обмін інформацією між ТЦК та СП і ВЧ оптимізований, але запізнення сповіщення пов'язано ще й з тим, що військові довго перебувають на позиціях і факт зникнення виявляється лише після повернення підрозділу з «нуля» та перевірки особового складу.

«У нас все чітко, скажімо так, ми в цьому працюємо: військовослужбовець зник безвісти, ми в цей же день відправляємо сповіщення на ТЦК та СП. Є система електронного документообігу, що прискорює цей процес. А взагалі, при спілкуванні з колегами з інших військових частин бачимо ситуації, коли сповіщення на дев'ять днів пізніше приходить. Звісно, це викликає багато питань. Але знову ж, тут можна пояснити, коли військовослужбовці перебувають на позиції тиждень, скажімо, потім виходять із неї й проводиться перевірка особового складу, виявляється, що людини немає», — офіцер департаменту військово-цивільного співробітництва у складі військової частини.

Таким чином, родини зниклих безвісти та загиблих військових стикаються з відсутністю своєчасної інформації про долю близьких та змушені самостійно вести розшук, що є додатковим психологічним навантаженням для них. Затримки в обміні інформацією між ВЧ і ТЦК та СП щодо підтвердження статусу загибелі або зникнення безвісти захисника, помилки в оформленні сповіщень впливають на процес оформлення документів для отримання грошової допомоги родинам.

1.2. Проблеми, які виникають під час сповіщення родин про загибель захисника

Серед таких:

• **ризик передчасного повідомлення.** Родичі можуть отримати інформацію раніше офіційного підтвердження. Це призводить до спроб самогубства серед рідних, гострої реакції на стрес.

• **брак психологічної підготовки військових, які повідомляють родини.** У групах оповіщення не завжди є медик, який може надати первинну допомогу у разі різкого підвищення тиску, запаморочення у членів родин. Також бракує психологів, які надають кризову психологічну допомогу.

Ці фактори ускладнюють комунікацію з родинами загиблих і стають важким психологічним випробуванням для військових. [18]

В окремих випадках порушується етика сповіщення про загибель військовослужбовця, коли сповіщення здійснювалося неналежним чином, наприклад, через сусідів або дітей. [3]

1.3. Помилки в оформленні сповіщення

Те, на кого оформлено сповіщення, впливає на подальше оформлення документів. Якщо сповіщення отримано не на прямого родича, його слід переоформлювати.

«Щодо сповіщень найбільше проблем. При зарахуванні на військову службу, при зарахуванні до нас у частину у військовослужбовця ми обов'язково беремо дані: кого сповіщати з родичів. І досить велика кількість осіб не дають прямих родичів (дружин, батьків). Багато хто вказує сестер, братів. І, зрозуміло, що сповіщення ми випусуємо на них, хоча вони не є прямими родичами. А потім вже

на зв'язок виходить мама — просить переробити сповіщення. Звісно, ми це все переробляємо», — офіцер департаменту військово-цивільного співробітництва у складі військової частини.

Отже, оформлення сповіщення потребує додаткової перевірки інформації, яку мають здійснювати представники ВЧ, ТЦК та СП, щоб запобігти переоформленню документів. Хоча завдяки електронному документообігу обмін інформацією між ТЦК та СП і ВЧ є оперативним, ситуації з помилками у сповіщенні трапляються, їх виправлення уповільнює процес оформлення виплат родинам.

1.4. Затримки в отриманні родинами одноразової грошової допомоги за загиблого військовослужбовця через неправильне оформлення документів, зволікання у передачі інформації

Такі ситуації відбуваються між відомствами, командуванням військових частин, посадовими особами ТЦК та СП [17], [16]. Внаслідок цього перша виплата із призначеної суми одноразової грошової допомоги

надходить більшості родин загиблих приблизно за 8 — 10 місяців від моменту подачі заяви з відповідним пакетом документів.

Основні причини порушень пов'язані з тим, що:

- командування військових частин затримує подачу документів — інколи до 6 місяців;
- ТЦК та СП не наполягають на своєчасному отриманні документів та не надсилають нагадування військовим частинам (затримки ще на 4 — 6 місяців);
- родини недостатньо поінформовані щодо своїх прав, порядку оформлення документів та термінів розгляду заяв;
- у деяких ТЦК та СП заявляють про завантаженість і пропонують родичам самостійно звертатися до військових частин по документи.

Відповідно до процедури призначення ОГД членам родин загиблих (померлих) військовослужбовців, потрібно звернутися до ТЦК та СП з відповідною заявою та пакетом документів. За відсутності документів, які підтверджують загибель військовослужбовця, ТЦК та СП здійснюють заходи для їх отримання через скерування запитів до відповідних установ. Аналіз більш як 130 звернень із цієї проблематики, що надійшли до Офісу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, виявив численні факти зволікання або бездіяльності працівників ТЦК та СП щодо подачі запитів

до військової частини для отримання документів, а також затримки від командування військових частин щодо надання документів. Близько 80% членів родин загиблих військовослужбовців отримали першу виплату із суми ОГД впродовж від пів року до року. [17]

З огляду на це, процес оформлення виплат для родин загиблих військових є бюрократизованим, залежить від суб'єктивного фактору ставлення працівників ТЦК та СП, ВЧ до своєчасного оформлення документів і потребує додаткового контролю за їх передачею.

1.5. Призначення статусу «зниклий безвісти» захиснику за наявності інформації про його загибель

Це створює складнощі для родини, бо родичі докладають значних зусиль, аби отримати офіційне підтвердження загибелі, інакше вони не зможуть оформити грошові виплати, пільги, на які мають право. Із фактами надання статусу «зниклого безвісти», коли захисник загинув, пов'язують припущення про фінансові та статистичні маніпуляції у військових частинах: поки військовий вважається зниклим, зарплата нараховується частині, що дає можливість розпоряджатися цими коштами. Деякі командири можуть навмисно оформлювати загиблих як зниклих, щоб знизити офіційну статистику втрат і не псувати свою репутацію [14] (див. прим). [3]

Система визнання загиблих військових має значні бюрократичні перешкоди, що залишає родини в стані невизначеності, розгубленості та обурення, позбавляє їх можливості оформити документи і вчасно отримати належні виплати. Процес можна пришвидшити через звернення до суду, але він залишається складним і виснажливим для родичів.

Попри проблеми, зауважимо, що в низці випадків взаємодія родин із ВЧ щодо оформлення документів може бути цілком ефективною, але вона залежить від «фактора особистості» — співробітника, який пояснює бюрократичні процедури, особливості передачі інформації, координації між підрозділами, допомагає з оформленням документів.

«Уже після поховання починаються бюрократичні моменти: треба зібрати документи для призначення виплати одноразової грошової допомоги. Від військової частини потрібен великий пакет документів для цього. Це і наказ про виключення, й інші. Один документ зав'язаний на іншому. Ми не можемо видати наказ про виключення без погодження вищого штабу, тобто ми лише окремий батальйон, але ми залежимо від вищих штабів. На все це потрібен час. Я пояснюю родичам,

ми намагаємося прискорюватися. В цілому, коли родичам загиблих це все розповідаєш, вони розуміють, конфліктних ситуацій не виникає. Вони мені пишуть у всі месенджери, я постійно з ними на зв'язку і в телефонних розмовах до дванадцятої ночі. Думаю, що таким і має бути спілкування. Тобто військова частина має обов'язково комунікувати з родичами зниклих безвісти, загиблих, полонених», — офіцер департаменту військово-цивільного співробітництва у складі військової частини.

Також є приклади взаємодії з боку ТЦК та СП, коли родина отримує необхідну інформацію про порядок дій, права, допомогу в оформленні документів.

«Часто телефонують, це вже як другий етап спілкування, тому що в перший етап нікого виплати не цікавлять — тиждень всі в трубку кричать. Коли вже люди трошки заспокоюються, ми з ними часто конструктивно спілкуємося, намагаюся підтримати їх психологічно. Потім вже, звісно, починається документальне забезпечення, питання виплат. Повідомляю їм першочерговий алгоритм дій: до кого мають звернутися, який пакет документів надати нам», — офіцер департаменту військово-цивільного співробітництва у складі військової частини.

Таким чином, ефективність взаємодії родин із ВЧ і ТЦК та СП залежить від особистої відповідальності працівників, які пояснюють процедури та консультують родини щодо оформлення документів. Попри складність збору документів через багаторівневу систему узгоджень, особиста комунікація та підтримка з боку представників військових частин сприяє розв'язанню конфліктних ситуацій або їх уникненню. Підтримка контакту з родинами, особливо на перших етапах від моменту отримання сповіщення, важлива, бо родини перебувають у стресі.

ПРОБЛЕМИ КОМУНІКАЦІЇ ТА РОЗШУКУ:

виклики для родин зниклих безвісти
під час взаємодії з ВЧ, ТЦК та СП

Родини зниклих безвісти під час спілкування з ВЧ, ТЦК та СП також стикаються з затриманням сповіщень, затягуванням службових розслідувань, неправильним оформленням документів, порушенням процедури сповіщення родини про їх рідного — зниклого безвісти. Найбільше родини турбує відсутність інформації про долю близької людини, труднощі з отриманням інформації про обставини зникнення. [10]. Родинам складно зрозуміти функції відомств, які відповідають за розшук зниклих безвісти, та механізм пошуку. Родини зниклих безвісти, як і родини загиблих, шукають своїх рідних самостійно, оскільки, на їхню думку, відомства тут неефективні.

2.1. Закритість ВЧ ускладнює взаємодію з родинами [10]

Незважаючи на те що військові частини — ключова ланка в процесі збору документів, відповідні військово-вслужбовці часто уникають спілкування з родинами зниклих чи загиблих, не поспішають надавати інформацію та допомагати з оформленням документів. Брак юристів та відповідальних осіб у військових частинах призводить до величезних черг на подачу документів (іноді доводиться чекати понад два тижні). У відкритому доступі електронні адреси військових частин часто не публікуються, тож для отримання ВЧ звернень від родин останнім доводиться спершу звертатися до Міноборони. Додаткові труднощі виникають у родин зниклих безвісти, які вимушено перебувають за кордоном. Вони не мають можливості спілкуватися з ТЦК та СП онлайн і не можуть його відвідати, щоб оформити документи та займатися пошуком. [2].

«Військові частини здебільшого уникають комунікації з родинами», — адвокатка, засновниця правозахисної громадської організації.

«Я розумію, чому ТЦК та СП ховаються, я розумію, що в інтернеті немає їхніх контактів. Але якщо ви надсилаєте людині сповіщення, вона має право на зворотній зв'язок. Має право отримати активний телефон, поштову адресу. Я бачу це так», — мати зниклого безвісти.

Таким чином, система комунікації між ВЧ, ТЦК та СП і родинами потребує вдосконалення, зокрема забезпечення доступних контактів, спрощення процедур та покращення юридичної підтримки.

2.2. Нерозуміння родинами ролі та функцій відомств, які займаються питаннями родин зниклих безвісти

Допомогу родинам зниклих безвісти надають Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими, Об'єднаний центр з координації пошуку та звільнення військовополонених при СБУ, Національне інформаційне бюро, військові частини, ТЦК та СП, Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ, Національна поліція України, Офіс Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

Часто родини не розуміють, до кого звертатись.

«Перший пункт: вони не знають куди. Не знають, хто може допомогти. Коли вони вже знають структуру, то треба порада, яку інформацію подати. Складність — зареєструватися в деяких структурах. Аби відкрити в КШ особистий кабінет, необхідно мати електронний підпис. Часто особи не знають, як його зробити. Окрім того, до мене приходять люди, які виїхали як ВПО, і, дай боже, щоб у них був хоча б кнопчний телефон — це дуже-дуже велика проблема для подачі інформації. Також невідомо, як знайти контакт зі слідчим, якщо, наприклад, справа передана до іншого регіону. Ми допомагаємо», — представник Центру розшуку осіб, зниклих за особливих обставин при ГУНП (у регіоні).

У разі виникнення проблем з комунікацією, наприклад, із військовою частиною, родини звертаються до КШ чи Уповноваженого з питань осіб, зниклих безві-

сти за особливих обставин. Завдяки їх втручанням проблему можуть вирішити оперативно, але так ці відомства відволікаються від виконання своїх прямих обов'язків. Виникає питання, чому численні відомства дублюють функції.

«Була проблема — нестабільні виплати. Я ніяк не могла добитися від військової частини, чому щоразу різна сума. І не у мене однієї. Ми написали колективного листа в КШ та ВЧ. І з липня вони виплатили всю ту заборгованість, яку мали виплатити, пішли стабільні щомісячні виплати. Так не повинно бути. Координаційний штаб повинен займатися поверненням військовополонених, пошуком безвісти зниклих, поверненням тіл загиблих на щиті. А він займається всім тим, чим повинні займатися слідчі, МВС, СБУ, військові частини», — мати зниклого безвісти.

З огляду на це, у родин є потреба в єдиному органі, який би відповідав за контакт, вирішення проблем родин зниклих безвісти.

Раніше МІПЛ і Центр прав людини Zmyna зробили детальний аналіз цього питання, підготувавши аналітичний звіт, який описує практику реалізації законодавства щодо зниклих безвісти та їхніх родин, а також пропонує рекомендації щодо удосконалення його положень та їх імплементації: «Як Україна розшукує зниклих безвісти внаслідок агресії Росії та підтримує членів їхніх сімей»

2.3. Зволікання із призначенням службового розслідування, наданням актів службових розслідувань [5]

Військова частина повинна провести розслідування щодо обставин зникнення безвісти військового впродовж одного місяця. Якщо цього строку недостатньо, за наказом командира термін можуть продовжити ще на місяць. Однак військові частини нерідко не встигають вчасно провести розслідування, тому родини отримують документи з запізненням 4 — 6 місяців.

Родини мають право ознайомитися з результатами розслідування після його завершення. Утім трапляються випадки, коли командування ігнорує запити родин, затягує передачу актів розслідування, недостатньо сумлінно проводить розслідування, що підтримує довіру родин до них.

«Більшість актів роблять формально «під кальку», оскільки посадові особи, які проводять службову перевірку, мають додаткове навантаження, зокрема виконання бойових розпоряджень. Часто про те, що писати, а що ні щодо викривлення деяких даних вказівки дає командир чи хтось інший із керівного складу. Пояснення очевидців подій не відповідають дійсності, більшість військовослужбовців неофіційно родинам повідомляє, що вони навіть не бачили те, про що зазначено в поясненнях; деякі в неформальних бесідах із родинами говорять про інші обставини, ніж ті, що зазначені в акті», — адвокатка, засновниця правозахисної громадської організації.

У військових частинах відмовляють у наданні інформації, посилаючись на відсутність прямих вимог у нормативних документах (прим.: наказ Міністерства оборони № 280 «Про затвердження Інструкції з організації обліку особового складу в системі Міністерства оборони України» від 15.09.2022 р.), або на закон «Про захист персональних даних». Також затримка надання актів може бути пов'язана з тим, що командування приховувало деталі.

«Щодо актів виникає багато запитань: чому немає прізвищ свідків? Але ми не можемо надати таку інформацію, тому що є закон «Про захист персональних даних», а жоден військовослужбовець,

який заступив на службу, не дає нам згоди на розголошення своїх персональних даних», — офіцер департаменту військово-цивільного співробітництва у складі військової частини.

У той же час родини, які намагаються отримати дані, посилаються на закон «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», який гарантує родинам право на інформацію про місце перебування і обставини зникнення їхніх рідних. [6], [5].

Зауважимо, що родини мають власні уявлення про розслідування [2]. Деякі з них уявляють це як пошук зниклого військовою частиною, тоді як насправді це з'ясування обставин зникнення через опитування побратимів, серед яких є й ті, хто не може надати об'єктивні свідчення, хто відмовляється від свідчень, аби не брати на себе відповідальність. [6], [5]. Також частини не мають чіткого порядку проведення розслідування та роз'яснень, які докази зникнення або полону є достатніми.

В актах службових розслідувань містяться помилки.

«Акти службових розслідувань, які готує військова частина у випадку зникнення безвісти, мають багато помилок, особливо щодо анкетних даних...», — адвокатка, засновниця правозахисної громадської організації.

Коли родини звертаються до військової частини щодо виправлення помилок, нерідко їх спрямовують до офіцерів, які складали акти, а зараз виконують бойові завдання. Це затримує виправлення документів. [2].

Зважаючи на це, необхідно процедури проведення розслідувань та документування необхідно переглянути, аби запобігти формалізму, мінімізувати кількість помилок, прискорити сам процес. Також необхідно забезпечити дотримання законодавчих норм, посилити відповідальність військових частин за несвоєчасне надання інформації і чітко регламентувати службові розслідування.

2.4. У родин зниклих безвісти виникають проблеми щодо повернення речей та документів захисника [4]

Процедура повернення особистих речей військових, які зникли безвісти, не має чітко регламентованого терміну на рівні законодавства. У загальних рисах прописано лише, що речі мають повернути.

«Власні речі військовослужбовців, які загинули в бою, померли в закладах охорони здоров'я, зникли безвісти, евакуйовані в тил внаслідок поранення або хвороби, висилаються їхнім рідним, які мають право

спадкування, згідно з чинним законодавством. Речі особистого користування висилаються рідним разом із власними речами. Відправляються посилками з визначеною вартістю за рахунок коштів військової частини. Повернення відбувається залежно від конкретної ситуації та обставин зникнення», — йдеться в *Інструкції про організацію речового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту в мирний час та особливий період*.

Якщо речі не повертають впродовж тривалого часу, родичі для пришвидшення процесу звертаються до керівництва військової частини або до КШ чи Уповноваженого з питань зниклих безвісти. Але трапляється, що цінні речі неможливо повернути через те, що вони були з захисником під час виконання ним бойового завдання, зникнення, або через те, що місце дислокації підрозділу зруйновано внаслідок обстрілу.

«Особисті речі сина нам так і не повернули, хоча там мав бути телефон, цінні особисті речі. Офіцер сказав, що в місце дислокації підрозділу влучив чи то снаряд, чи то ракета: «Нічого не залишилось». Перевірити це неможливо», — мати зниклого безвісти.

З огляду на це, слід на законодавчому рівні запровадити чітку процедуру повернення речей, визначити нормативними документами конкретні терміни повернення особистих речей, механізм контролю за виконанням цієї процедури ВЧ, передбачити відповідальність за затягування повернення або зникнення речей. Необхідно також запровадити механізм фіксації особистих речей військових перед відправкою на бойові завдання і визначити порядок офіційного підтвердження втрати речей через бойові обставини (знищення техніки, місця дислокації тощо). Пропонуємо також розробити і надавати родинам інструкцію про порядок дій у разі затримки повернення.

2.5. Ініціатива комунікації з ТЦК СП часто належить родинам

Здебільшого комунікація з ТЦК та СП відбувається тільки після запиту родин, не всі ТЦК та СП інформують родини про порядок дій у разі зникнення безвісти рідної людини. Якщо таку інформацію надають, то вона не завжди зрозуміла родинам, які перебувають у шоковому стані, їм складно все запам'ятати. [5].

«Я стикався з тим, що ТЦК не досить добросовісно виконує свої функції, не повідомляє родинам алгоритм їхніх подальших дій. Я хотів зробити інформаційний листок для родин про те, що в першу чергу треба зробити, куди йти, куди писати. Але все це, думаю, компетенція ТЦК, тому що вони призивають військовослужбовця, вони мають більше працювати з родинами. Вони ж не тільки центр комплектування, вони ще й центр соціальної підтримки, тому мають

виконувати й ці свої обов'язки», — офіцер департаменту військово-цивільного співробітництва у складі військової частини.

Отже, ТЦК та СП варто мати стандартизовані доступні для розуміння родинам інформаційні матеріали з актуальними контактними даними відповідальних відомств, описом кроків, які має зробити родина для збору та подачі необхідних документів — це може бути спеціальна пам'ятка. ТЦК та СП також мають встановлювати і тримати контакт із родинами військових та надавати їм контакти патронатної служби або служби військово-цивільного співробітництва військової частини для швидкого реагування в разі загибелі чи зникнення безвісти близької людини.

2.6. Родини вимагають більше інформації від військових частин, аніж ті можуть надати. Це призводить до непорозумінь і додаткового стресу для сімей.

Родини зниклих безвісти, які намагаються отримати інформацію для розшуку близької людини, знаходять контакти офіцерів — командирів, побратимів своєї рідної людини. Іноді командири можуть надати інформацію, але здебільшого відмовляються це роби-

ти через засекречені дані, вони також забороняють своїм підлеглим ділитися інформацією. Така реакція на запит ще більше пригнічує родини, формує у них негативне враження про командування, їхню «байдужість».

«Усе дуже залежить від командирів частин чи безпосередніх керівників. Якщо нормальні, то вони і поговорять, і підкажуть. Але я розумію, що запитів багато і що на всіх не вистачить сил. Ну так виділіть людину, яка хоча б раз поспілкується, а не як мене п'яний командир обматюкав. Такого взагалі не має бути!» — представниця громадського об'єднання родин зниклих безвісти.

«Мої спроби розшукати побратимів сина і командира підрозділу були через особисті зв'язки. Друзі-волонтери розшукали контакт командира, який командував боєм. З благанням «тільки нікому не кажіть» він написав приблизну адресу місця зникнення сина (бої велись у місті). Контакти побратимів він не дав. Звісно, я засмутилась ще більше. Було враження, що йому все одно», — мати зниклого безвісти.

Оскільки офіційні сповіщення про зниклих безвісти містять лише короткий опис події без деталей, вони не задовольняють родини. Вони хочуть дізнатись більше, тоді як ВЧ часто не мають достатньої інформації про обставини зникнення або не можуть розкривати секретні дані.

«Саме недостатність інформації спричиняє багато питань, тому що коли військовослужбовець зникає безвісти, у сповіщенні йде короткий опис події. Наприклад: внаслідок мінометного чи артилерійського обстрілу військовослужбовець зник безвісти. Родина не розуміє, чому немає більше інформації, а ми й не можемо надати більше, тому що її в нас немає. Єдине, що у нас є — це координати. Родини за них питають, але не розуміють, чому ми не можемо їх надати. Та все просто: там, де зник військовослужбовець, тривають активні бойові дії. Це під грифом секретно. Ми намагаємося рідним пояснити, але вони часто не розуміють», — офіцер департаменту військово-цивільного співробітництва у складі військової частини.

Таким чином, аби зменшити ризик додаткового емоційного навантаження на родини через відмову надати їм деталі обставин зникнення захисника, ВЧ, ТЦК та СП мають заздалегідь повідомляти родинам про обмеження у наданні такої інформації. Вони також мають пояснювати особливості пошуку зниклих безвісти і функції військової частини в цьому процесі.

2.7. Родини занепокоєні у зв'язку зі змінами порядку виплат

Ще одна проблема взаємодії родин і військових частин виникла 1 лютого 2025 року у зв'язку з тим, що набули чинності зміни до закону «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

У документі міститься новий алгоритм виплат грошового забезпечення членам родин військових у разі потрапляння в полон або зникнення безвісти їхніх рідних, через що цей процес ще більше розтягнувся у часі.

«Родини не розуміють, що це не наша вина, чому затягується час із отриманням витягів із державних реєстрів. Через це всі на нервах. У принципі, воно вирішується поступово, нам уже надали можливість самим заходити в реєстри, так що, думаю, це питання вирішиться», — керівник територіального центру комплектування.

Зважаючи на це, щоб уникнути невизначеності та затримок, необхідно покращити інформування родин про новий алгоритм виплат, можливі проблеми з доступом до реєстрів для отримання звідти витягів, варіанти виходу з такої ситуації.

ПІДТРИМКА РОДИН ЗАГИБЛИХ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ:

забезпечення прав та гарантій від держави,
інформування та координація родин, роль
громадських правозахисних організацій та
об'єднань родин

3.1. Підтримка родин має кілька напрямів, перший із них — забезпечення прав та гарантій, які вони мають [9]

Йдеться про фінансову підтримку. Родинам загиблих виплачується одноразова грошова допомога в разі загибелі (смерті). Непрацездатні члени сімей загиблих або померлих військовослужбовців, які перебували на їхньому утриманні, мають право на пенсію в разі втрати годувальника.

Родини зниклих безвісти мають право на збереження грошового забезпечення військового до моменту з'ясування обставин зникнення. Виплати призначаються з моменту зникнення безвісти і тривають до офіційного підтвердження статусу захисника.

Непрацездатні родичі можуть отримати пенсію у зв'язку з втратою годувальника за місяць після внесення інформації до реєстру. Надаються також соціальні гарантії для дітей захисника: позачерговий прийом у дитячі садки та школи, зарахування до вищих навчальних закладів без конкурсу, якщо батько/матір були військовими та зникли безвісти під час служби. Передбачені житлові та комунальні пільги: знижку 50% на оплату житла та комунальних послуг для родин зниклих безвісти, безкоштовне отримання житла у приватну власність, якщо сім'я проживає у державному житловому фонді, позачергове покра-

щення житлових умов, право на земельну ділянку та допомогу у будівництві житла. Транспортні пільги передбачають безкоштовний проїзд міським та приміським транспортом для батьків зниклих безвісти захисників, а також знижку 50% на міжміський транспорт (залізничний, водний, автомобільний). Для родин гарантована знижка 50% на санаторно-курортне лікування, медичне та санаторне забезпечення. Однак отримання всіх пільг вимагає оформлення чималої кількості документів. Це складно зробити через відсутність єдиного відповідального органу. Родини змушені самостійно звертатися до численних установ для пошуку інформації та підтвердження статусу зниклого.

Найдоступнішим із прав, за даними дослідження «Потреби сімей зниклих безвісти» [10], є право на виплату грошового забезпечення в частині військовослужбовця, який зник безвісти (46% — доступно, 41% — доступно за умов наполегливості); пільги на сплату житлово-комунальних послуг (40% і 11% відповідно), право на позачерговий прийом у дитячі заклади за місцем проживання (23% і 12%) та право на звільнення від військового призову для родичів (21% і 10%).

3.2. Другий напрям підтримки — інформування та координація родин

Йдеться, зокрема, про питання соціального захисту через гарячі лінії військових частин, патронатні служби, служби соціальної роботи/соціального супроводу у їх складі, громадські правозахисні організації та організації самих родин.

«У кожному районному територіальному центрі є соціальні співробітники, які здійснюють соціальний супровід сімей загиблих та сімей безвісти зниклих. У мене невеликий відділ, невелике місто, в мене два співробітники, в більших РТЦК 4 — 5 чоловік, які здійснюють супровід, пояснюють, допомагають родинам скласти комплект документів для виплат. Сім'ї безвісти зниклих та загиблих самі не переписуються з частиною, а тільки через нас. Нацгвардія сама супроводжує своїх. Ми ж супроводжуємо представників Збройних сил», — керівник територіального центру комплектування.

Створення патронатних служб [8] було пов'язано з потребами захисників і їхніх родин в інформації про те, як вирішити різні питання, зокрема коли захисник не виходить на зв'язок, отримав поранення, зник безвісти,

загинув чи потрапив у полон. Завдання служб не лише консультувати військовослужбовців і членів їхніх родин, аде й розв'язувати проблеми в комунікації з державними установами, відомствами, поліцією, ТЦК та СП.

Коли патронатні служби супроводжують родини зниклих безвісти, вони підключаються на етапі, коли частина передає інформацію про зниклого безвісти до ТЦК та СП [5]. Ось як патронатна служба підтримки сімей (на прикладі 3-ї штурмової бригади) організовує комунікацію з родинами: вона перевіряє контакти в ТЦК та СП, зв'язується з родичами та пояснює їм перші необхідні кроки. Потім родинам допомагають зібрати і подати документи. Всі папери скеровують у потрібні структури без залучення родин, ведуть облік поданих документів, хід процедур та статус справи кожної родини, інформують родини про зниклих, навіть якщо смерть підтверджена, але тіло ще не знайшли. Організують пошукові дії, але виключно до того моменту, поки бригаду не передислокують. Дані про місця зникнення передають до Генерального штабу ЗСУ для нанесення на інтерактивну карту, на основі якої працюють пошукові групи.

Координацію родин, консультації, роз'яснення того, як шукати зниклих безвісти, процедури, пов'язані з ДНК-експертизою, беруть на себе Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими (центральный та регіональні офіси), Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин (центральный офіс та регіональні центри при ГУНП). Значна роль у допомозі родинам належить громадським правозахисним організаціям та громадським об'єднанням родин.

Формати консультування родин різняться. Це може бути особистий прийом, групові зустрічі, дзвінки на гарячі лінії.

«Перше, що ми зробили — запустили «гарячу лінію». З часу створення на неї надійшло понад 39 тисяч дзвінків. Зазвичай йдеться про розмови з коментарями/роз'ясненнями, якщо це якесь загальне питання. Якщо ж треба, грубо кажучи, зв'язатися з ТЦК, військовою частиною, з поліцією, то цим уже займається наш регіональний представник: йому передають номер телефону, він зв'язується», — Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

Через велику кількість установ, які опікуються родинами зниклих безвісти, питанням пошуку захисника, виникає багато непорозумінь, окремим відомствам доводиться брати на себе функцію посередника між родинами та ВЧ, ТЦК та СП, іншими установами.

«Функція Громадської приймальні Координаційного штабу полягає у тому, аби координувати роботу між відомствами і родинами. Ми пояснюємо права родин, на що вони мають право претендувати, яку інформацію їм можуть надати, пояснюємо, з яких причин, наприклад, військова частина не надає якийсь документ», — співробітниця громадської приймальні КШ.

Важливу роль в інформуванні родин відіграють групові зустрічі, які проводять представники Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими в регіонах, Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Такі зустрічі допомагають вирішувати питання навколо конкретної військової частини, вони збирають родини, які живуть у віддалених громадах і не можуть відвідати особистий прийом у відомстві в обласному центрі.

З метою покращення комунікації між родинами зниклих безвісти та органами, які займаються питаннями зниклих безвісти, а також задля покращення обміну інформацією, 24.02.2025 року Артур Добросердов, Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, заявив, що для забезпечення належного співробітництва та ефективного обміну інформацією у питанні координації розшуку зниклих безвісти військовослужбовців на сайті МВС створять Єдину інформаційну платформу з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Платформа стане важливим інструментом розміщення інформації, яка допоможе прискорити розшуку та покращити комунікацію з родинами.

3.3. Підтримка родин загиблих, зниклих безвісти з боку громадських правозахисних організацій та об'єднань родин

Окрім військових частин, ТЦК та СП, державних відомств інформаційну, координаційну підтримку і допомогу у пошуках надають громадські правозахисні організації та об'єднання родин. Вони надають правову, психологічну допомогу, займаються адвокацією, співпрацюють із військовими частинами та міжнародними організаціями, створюють мережу контактів і бази даних.

«Виокремлюємо і медійний фактор. Голови громадських організацій досить ініціативні, вони домовляються про зустрічі з Координаційним штабом, Національним інформаційним бюро, Уповноваженими і нас туди запрошують. Вони можуть підняти такі питання, які ми на своєму рівні, мабуть, не можемо. Тому це досить сильна підтримка», — офіцер департаменту військово-цивільного співробітництва у складі військової частини.

Завдяки цим організаціям родини отримують доступ

до систематизованого процесу пошуку, не відчувають себе самотніми, перебувають у середовищі, де кожен крок підтримується досвідом та фаховою допомогою.

«Родини зниклих безвісти звертаються до нас із безліччю питань: це і правова допомога, коли необхідно правильно оформити заяву про зникнення чи отримати офіційний статус, який впливає на соціальні виплати та підтримку. Це і пошук інформації, коли відсутні дані про обставини зникнення або місце перебування близької людини. При цьому родини переживають сильний стрес, відчувають розгубленість і безнадію. Ми співпрацюємо з державними установами, коли виникають труднощі у взаємодії з військовими структурами, поліцією чи міжнародними організаціями. Рідним потрібна емоційна підтримка і відчуття, що вони не одні в своєму горі. Ми забезпечуємо доступ до груп підтримки, тренінгів і роботи з психологами, які спеціалізуються на травматичних ситуаціях.

У нас розгалужена мережа контактів завдяки співпраці з військовими, державними структурами та міжнародними організаціями. Наша асоціація має доступ до ресурсів і баз даних, які не доступні звичайним громадянам. Ми проводимо адвокаційні заходи: виступаємо за права родин зниклих безвісти на національному рівні, привертаємо увагу до їхніх проблем через медіа та громадські заходи», — керівниця регіонального відділення всеукраїнського об'єднання родин.

«Ми як громадська організація більше спрямовані на те, щоб хлопців витягувати звідти, щоб кричати про це. Ми, наприклад, адмініструємо групу більше ніж 800 осіб, люди можуть отримати будь-яку консультацію безкоштовно», — голова всеукраїнського об'єднання родин зниклих безвісти та військовополонених.

Громадські об'єднання значною мірою знімають організаційне та фасилітаційне навантаження з відомств, військових частин, на офіційних зустрічах виступають малою групою, актуалізують питання, відстоюють інтереси великої групи свого об'єднання.

«Співпраця з громадськими організаціями має сильний потенціал. У них є окремі групи. Я з усіма головами громадських організацій постійно на зв'язку. Тобто якщо в них є якісь питання, я обговорюю це з компетентними людьми, ми консолідуємо інформацію, а вони потім у цій групі роблять оголошення. У нас постійна взаємодія з ними. У нас щодо 2022 року багато проблем, наприклад, неактуальні номери телефонів рідних, коли приходить протокол ДНК, а я не можу зв'язатися з ними, щоб повідомити особисто. І тут на допомогу приходять саме громадські організації», — офіцер департаменту військово-цивільного співробітництва у складі військової частини.

Громадські правозахисні організації співпрацюють із державними відомствами та роблять значний внесок в ефективність пошуку зниклих безвісти, надають високопрофесійну безоплатну юридичну допомогу, пропонують і фахово аргументують необхідність внесення змін у законодавство, розробляють законопроекти.

«Перше, де ми співпрацюємо, це питання верифікації зниклих безвісти: багато хто сформував такі толкові пошукові команди, що вони ведуть списки зниклих, надають їх нам, ми перевіряємо. Є організації, які надають якісну юридичну допомогу, розробляють законопроекти, зміни у Кримінальний процесуальний кодекс ми пропрацьовували саме з правозахисними групами, які мають сильних юристів. Вони нам допомогли. Ми використовуємо їхній досвід, просимо надати юридичну експертизу», — Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

«У нашому регіоні Центр розшуку осіб, зниклих безвісти, працює з громадським сектором. У них у штаті не передбачені юристи, адвокати, психологи, тому вони залучають громадські організації. У нас зараз проводяться групові зустрічі психолога з родинами, індивідуальні консультації психологів. У складних випадках людину спрямовують до громадських організацій, які надають правову підтримку: роз'яснення, супроводжують у судах», — адвокатка, засновниця правозахисної громадської організації.

Таким чином, громадські правозахисні організації та об'єднання родин відіграють ключову роль у підтримці сімей загиблих і зниклих безвісти військовослужбовців. Вони задовольняють потреби родин у якісній правовій, психологічній, координаційній допомозі, доповнюють своїми послугами, експертизою, адвокаційними заходами роботу державних відомств, через залучення до експертних груп напрацьовують зміни законодавства, що регулює процедури розшуку, соціального захисту та фінансових виплат.

ВИСНОВКИ

Родини зниклих безвісти та загиблих військових стикаються з відсутністю своєчасної інформації про долю близьких, коли ті довго не виходять на зв'язок і змушені самостійно вести розшук, що є додатковим психологічним навантаженням.

Затримки в обміні інформацією між ВЧ і ТЦК та СП щодо підтвердження статусу загибелі або зникнення безвісти захисника, помилки в оформленні сповіщень впливають на процес оформлення документів для отримання грошової допомоги родинам, погіршують психологічний стан родин.

Оформлення сповіщення потребує додаткової перевірки інформації, яку мають здійснювати представники ВЧ, ТЦК та СП, щоб запобігти необхідності переоформлення документів. Попри те що завдяки електронному документообігу обмін інформацією між ТЦК та СП і ВЧ є оперативним, ситуації з помилками у сповіщенні трапляються, їх виправлення уповільнює оформлення виплат родинам.

Процедура вручення сповіщення, опізнання тіл загиблих є травматичною і для родин, і для військових. Брак психологічної підготовки військових, відсутність медиків і психологів у групах оповіщення ускладнює комунікацію. Порушення етики, коли сповіщення відбувається через сторонніх осіб, посилює стрес для родичів.

Процедура оформлення виплат для родин загиблих захисників бюрократична, нерідко залежить від ставлення працівників ТЦК та СП, ВЧ до своєчасного оформлення документів. Потрібен додатковий контроль за вчасним оформленням документів.

Ефективність взаємодії родин із ВЧ і ТЦК та СП залежить від особистої відповідальності працівників, які пояснюють процедури та консультують родини. Попри складність збору документів через багаторівневу систему узгоджень, особиста комунікація та підтримка з боку представників ВЧ сприяє розв'язанню конфліктних ситуацій і навіть їхньому

уникненню. Належна підтримка контакту з родинами, особливо на перших етапах від моменту отримання сповіщення, вкрай важлива, оскільки родини перебувають у стресі.

У проведенні службового розслідувань необхідно переглянути процедури та документування, аби запобігти формальному підходу, зменшити кількість помилок, прискорити сам процес. Також необхідно забезпечити дотримання законодавчих норм, посилити відповідальність ВЧ за своєчасне надання інформації та чітко регламентувати процес службових розслідувань. Належне та якісне проведення службового розслідування потребує залучення більшої кількості військовослужбовців, на яких покладуть ці функції.

1 лютого 2025 року набули чинності зміни до закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей". Згідно з законом, ТЦК та СП мають право отримати витяги з реєстрів на всіх родичів військовополонених або безвісти зниклих, що претендують на виплату грошового забезпечення, та надати їх військовим частинам. Але це потребує часу, на чому наголошують представники ТЦК та СП, військові частини у спілкуванні з родинами.

В умовах відсутності єдиного державного координаційного органу для родин зниклих безвісти патронатні служби/служби супроводу, Координаційний штаб та Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, стали ланкою підтримки, яка допомагає родинам отримати необхідну інформацію та прискорити вирішення проблем.

Громадські правозахисні організації та об'єднання родин відіграють ключову роль у підтримці сімей загиблих і зниклих безвісти військовослужбовців. Вони задовольняють потреби родин у якісній правовій, психологічній, координаційній допомозі, доповнюють своїми послугами, експертизою, адвокаційними заходами роботу державних відомств, сприяють зміні законодавства в сферах, які безпосередньо стосуються вирішення проблем родин загиблих і зниклих безвісти.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Міністерству оборони України, Міністерству внутрішніх справ України

1. Розробити стандартизовані доступні для розуміння інформаційні матеріали (пам'ятки) з актуальними контактними даними відповідальних відомств, описом кроків, які має зробити родина зниклого безвісти військовослужбовця для збору та подачі необхідних документів.
2. Надавати родинам щойно мобілізованих захисників контакти патронатної служби або служби військово-цивільного співробітництва військової частини для швидкого реагування в разі загибелі чи зникнення безвісти військовослужбовця.
3. Забезпечити, аби сповіщення про загибель, зникнення безвісти захисника здійснювалося виключно уповноваженими особами, які пройшли підготовку з етики комунікації та психологічної підтримки. Залучати кризових психологів та медиків до груп сповіщення для надання первинної психологічної та медичної допомоги родинам.
4. Переспрямовувати родини загиблих, зниклих безвісти захисників до психологів, груп підтримки з поясненням важливості психологічної підтримки особливо в перші два — три місяці після отримання сповіщення. У випадку відмови від спеціалізованої психологічної допомоги організувати стійкий контакт із родинами під час оформлення документів, застосовуючи при цьому психологічні інструменти підтримки.
5. Підтримувати роботу патронатних служб, визначати відповідальну особу у кожній військовій частині та ТЦК, яка супроводжуватиме родину під час збору та подання нею документів для оформлення виплат. Залучати для цього професійних психологів та представників громадських організацій, які надають правові, психологічні послуги.

6. Для запобігання виникнення «вторинної травми» (прим. непряма травма, яку людина може отримати під впливом образів або історій людей із травматичним досвідом) надавати психологічну допомогу співробітникам ТЦК та СП, військовим частинам, які передають сповіщення, беруть участь в організації поховань, регулярно консультують родини.
7. Спростити процедури оформлення документів для отримання виплат. Посилити відповідальність та встановити контроль за правильністю заповнення документів у військових частинах, щоб уникнути помилок, які затримують отримання виплат. Автоматизувати процес оформлення документів для отримання одноразової грошової допомоги, забезпечивши можливість подання заяви через електронний кабінет родини або державний портал.
8. Надати ТЦК та СП, військовим частинам роз'яснення у зв'язку зі змінами порядку виплат родинам зниклих безвісти. Проводити інформування родин через патронатні служби/служби супроводу військових частин, особливу увагу приділити питанню гарантій безпеки грошей, які залишаються у військовій частині, поки захисник не повернеться.
9. Регулярно випускати інформаційні матеріали про діяльність громадських правозахисних організацій, об'єднань родин, які працюють із родинами зниклих безвісти. Зосередитись у них на правах родин, видах допомоги, які надають громадські організації, проблемах, які вони вирішують, змінах законодавства, роз'ясненні процедур взаємодії з державними відомствами, військовими частинами, ТЦК та СП. Проводити спільні круглі столи, фасилітаційні сесії за участі громадських правозахисних організацій, об'єднань родин і представників військових частин, ТЦК та СП для обговорення поточної проблематики, спільного пошуку рішень.

Уповноваженому з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин

1. Завершити створення єдиної інформаційної платформи для родин зниклих безвісти захисників. Її робота має покращити комунікацію між родинами зниклих безвісти і державними органами, а також пришвидшити обмін інформацією між усіма, хто залучений до пошуку та обліку зниклих безвісти військовослужбовців.

Використані джерела

1. "Груз-200". Про тих, хто на щиті
<https://www.pravda.com.ua/columns/2023/09/26/7421537>
2. Дослідження досвіду та потреб родин зниклих безвісти військових. Дослідницький звіт. Cedos <https://cedos.org.ua/researches/doslidzhennya-dosvidu-ta-potreb-rodyn-znyklyh-bezvisty-vijskovykh>
3. Дослідження досвіду та потреб близьких загиблих військових . Дослідницький звіт. Cedos. <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zhvr-1.pdf>
4. Зниклі безвісти: боротьба родичів за правду.
<https://zhar.org.ua/znykli-bezvisty-borotba-rodychiv-za-pravdu>
5. Зниклі. «Корінь усіх проблем у тому, що за ці сім'ї відповідають усі й ніхто одночасно»
https://lb.ua/society/2024/10/01/637407_znikli_korin_usih_problem_tomu.html?utm_source=chatgpt.com
6. Майже 4000 звернень за 20 днів роботи: військова омбудсменка назвала найбільші проблеми в українському війську
<https://mipl.org.ua/majzhe-4000-zvernen-za-20-dniv-roboty-vijskova-ombudsmenka-nazvala-najbilshi-problemy-v-ukrayinskomu-vijsku>
7. Між життям і смертю: з якими викликами стикаються рідні безвісти зниклих
<https://www.unian.ua/society/mizh-zhittiam-i-smertyu-z-yakimi-viklikami-stikayutsya-ridni-bezvisti-zniklih-12840627.html>
8. Патронатні служби з'являться в усіх бойових бригадах: у Генштабі ЗСУ розповіли деталі
<https://armyinform.com.ua/2024/08/06/patronatni-sluzhby-zyavlyatsya-v-usih-bojovyh-brygadah-u-genshtabi-zsu-rozpovily-detali/>
9. Пільги та виплати членам сімей загиблих військовослужбовців
<https://ombudsman.gov.ua/uk/pilgi-ta-viplati-chlenam-simej-zagiblih-vijskovosluzhbovciv>
10. Потреби сімей зниклих безвісти. Звіт за результатами дослідження / Д. О. Кобзін, С. В. Щербань; Харківський інститут соціальних досліджень; Харківська правозахисна група. — Харків: ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2024. — 40 с.
<https://khisr.kharkov.ua/potreby-simej-znyklykh-bezvisty-zvit-za-rezultatami-doslidzhennia>
11. Проблемні аспекти призначення та виплати одноразової грошової допомоги за загиблого військовослужбовця
https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/problemni-aspekti-priznachennya-ta-viplati-odnorazovoyi-groshovoyi-dopomogi-za-zagiblogo-vijskovosluzhbovcya
12. Соціальна підтримка військовослужбовців та їхніх сімей — це питання, яке завжди на часі.
<https://armyinform.com.ua/2023/04/22/soczialna-pidtrymka-vijskovosluzhbovcziv-ta-yihnih-simej-cze-pytannya-yake-zavzhdy-na-chasi>
13. У пастці мовчання, черг і тисяч папірців. Як держава випробовує родини загиблих військових
<https://www.pravda.com.ua/articles/2023/04/26/7399423>
14. У списках не значиться. Як під час війни в Україні шукають зниклих безвісти
<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3933828-u-spiskah-ne-znacitsa-ak-pid-cas-vijni-v-ukraini-sukaut-zniklih-bezvisti.html>
15. Хаос, байдужість і шахрайство. Як Україна шукає зниклих безвісти військових і з якими проблемами стикаються їхні рідні
<https://www.pravda.com.ua/articles/2025/01/8/7492455>
16. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році
https://ombudsman.gov.ua/report-2023/rozdil-3-prava-liudyny-v-sektori-bezpeky-ta-oborony?utm_source=chatgpt.com
17. Як родинам повідомляють про загибель бійців на Донбасі
<https://www.bbc.com/ukrainian/features-50841050>
18. Як Україна розшукує зниклих безвісти внаслідок агресії Росії та підтримує членів їхніх сімей. Аналітичний звіт. — Синюк О.; ред. Луньова О., Белячкова О. — Київ, 2024.
https://mipl.org.ua/wp-content/uploads/2024/07/znykli-bezvisty_a4_ua_4.pdf
19. Які права і гарантії мають родичі зниклих безвісти та полонених військовослужбовців?
<https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/yaki-prava-i-garantiyi-mayut-rodichi-zniklih-bezvisti-ta-polonениh-vijskovosluzhbovciv.html>

Додатки

Процедура сповіщення родин у разі зникнення військовослужбовця безвісти регламентується:

1. Наказом Міністерства оборони України від 14.09.2018 № 464 за яким встановлено, що командир військової частини зобов'язаний у день зникнення безвісти військовослужбовця повідомити про це керівника Територіального центру комплектування та соціальної підтримки (ТЦК СП) за місцем проживання сім'ї. Після отримання цієї інформації, керівник ТЦК та СП протягом семи днів повинен офіційно сповістити членів сім'ї про зникнення військовослужбовця.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1137-18#Text>
2. Інструкцією з організації обліку особового складу в системі Міністерства оборони України, затвердженій наказом Міноборони України від 15.09.2022 № 280.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1407-22#Text>

Процедура сповіщення родини про загибель військовослужбовця регулюється такими нормативно-правовими актами:

1. Інструкція про організацію поховання військовослужбовців, які загинули (померли) під час проходження військової служби, затверджена наказом Міністерства оборони України від 05.06.2001 № 185, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 19.06.2001 за № 524/5715. Цей документ визначає порядок сповіщення про загибель (смерть) військовослужбовців, обов'язки командирів військових частин та військових комісарів щодо інформування родин загиблих, а також організацію поховання з відданням військових почесностей.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0524-01#Text>
2. Наказ Міністерства оборони України № 138 від 08.07.2024, яким затверджено Інструкцію про організацію поховання військовослужбовців. Цей наказ уточнює процедури сповіщення членів сім'ї (інших близьких родичів) загиблого (померлого) військовослужбовця, включаючи форми сповіщень та порядок взаємодії між військовими організаційними структурами та територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1064-24#Text>

Нормативно-правова база, що описує порядок надання соціальних гарантій, пільг та компенсацій для родин загиблих та зниклих безвісти військовослужбовців, а також визначають процедури розшуку та обліку таких осіб.

1. Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", що визначає права та гарантії для членів сімей військовослужбовців, які загинули або зникли безвісти під час проходження служби. Зокрема, статті 9, 9-2, 16, 16-1, 16-2, 16-3 передбачають пільги, компенсації та соціальні гарантії для таких сімей.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
2. Закон України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин": що описує правовий статус осіб, які зникли безвісти за особливих обставин, та забезпечує правове регулювання відносин, пов'язаних із їх обліком, розшуком та соціальним захистом їхніх сімей.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 884: "Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення сім'ям військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх".
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/884-2016-п#Text>
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 168: "Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану".
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-п#Text>

- [1] Прим. ТЦК та СП задіяні у спілкуванні з родинами загиблих та зниклих безвісти захисників з рядів ЗСУ. Національна гвардія, підрозділи Міністерства внутрішніх справ мають окремі соціальні служби підтримки родин, патронатні служби.
- [2] Варто зауважити, що згідно рекомендацій Генерального штабу ЗСУ військовий буде обліковуватись зниклим безвісти до настання однієї з подій: - підтвердження перебування в полоні і зміна статусу;
- ідентифікація тіла загиблого чи надання судового рішення про оголошення особи померлою (на сьогодні отримання цього рішення суду ускладнюється актуальною практикою Верховного Суду України у зразковій справі).

Медійна ініціатива за права людини (МІПЛ) — українська громадська організація, яка поєднує журналістику і правозахист для викриття воєнних злочинів Росії в Україні та реагування на порушення прав людини, пов'язані з російською агресією. МІПЛ займається розслідуванням воєнних злочинів, катувань, насильницьких зникнень, порушень прав цивільних і військових в умовах війни. Організація також документує інші порушення прав людини, моніторить судові процеси, пов'язані з війною, готує аналітику, рекомендації і займається національною та міжнародною адвокацією для досягнення справедливості і забезпечення прав і свобод людини.

Детальніше про діяльність Медійної ініціативи за права людини:

mipl.org.ua

MediaInitiative
forHumanRights

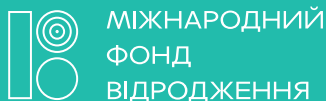
@mihr_ua

mipl.org.ua

mihr-ua

Міжнародний фонд «Відродження» – одна з найбільших благодійних фундацій в Україні, що з 1990-го року допомагає розвивати в Україні відкрите суспільство на основі демократичних цінностей. За час своєї діяльності Фонд підтримав близько 20 тисяч проектів на суму понад 350 мільйонів доларів США.

www.irf.ua

www.fb.com/irf.ukraine